

تحلیل روندهای جمعیتی کشور؛ گزارش همایش مرکز آمار ایران (آذرماه ۱۳۹۱)

مقدمه

اطلاعات جمعیتی از منابع بسیار غنی در شناخت ویژگی‌های جمعیتی کشور است. از مهمترین منابع اطلاعات جمعیتی می‌توان به سرشماری‌ها، آمارهای ثبتی و آمارگیری‌های نمونه‌ای اشاره نمود. داده‌های حاصل از این منابع، نمادهای گویایی از ویژگی‌های مختلف جمعیت است، اما ارزش واقعی آن‌ها زمانی پدیدار می‌شود که توسط محققین تحلیل و تفسیر شوند. به منظور دستیابی به این گونه تحلیل‌ها، پژوهشکده آمار، همایش "تحلیل روندهای جمعیتی" را با همکاری صندوق جمعیت سازمان ملل متحد، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور، سازمان ثبت احوال کشور، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه تهران، مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه، انجمن جمعیت‌شناسی، انجمن آمار، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری و سازمان هدفمندی‌سازی یارانه‌ها در روزهای ۲۹ و ۳۰ آذرماه سال ۱۳۹۰ در سالن شهید مطهری دانشگاه تربیت مدرس برگزار نمود. این نوشته گزارشی از مباحث این همایش است.

محورهای همایش

۱. وضعیت تولید و جمع‌آوری آمارهای جمعیتی،
۲. تحولات جمعیتی کشور و عوامل مؤثر بر آن،
۳. ویژگی‌ها و ساختار جمعیت کشور،
 - وضعیت تأهل
 - سن و جنس،
 - تحولات خانوار و پیامدهای آن،
 - آموزش،
 - اشتغال و بیکاری.

۴. تحولات باروری، مرگ و میر و عوامل مؤثر بر آن،

- باروری،
- مرگ و میر،
- سلامت و بهداشت.

۵. توزیع جمعیت،

- توزیع جغرافیایی،
- مهاجرت،
- شهرنشینی.

۶. امکانات و تسهیلات در اختیار خانوار.

- مسکن،
- حمل و نقل و ارتباطات،
- انرژی.

رویدادهای اولین روز همایش

- تلاوت آیات کلام... مجید،
- پخش سرود جمهوری اسلامی ایران،
- خیر مقدم و گزارش دبیر همایش (علی رضا زاهدیان).

آقای علی رضا زاهدیان رئیس پژوهشکده آمار و دبیر همایش، در مراسم افتتاحیه همایش، ضمن خوش آمدگویی به مدعوین و مروری بر فعالیت های انجام شده جهت برگزاری همایش، این همایش را فرصت خوبی برای بررسی نظر کارشناسان و مسئولان مربوطه در خصوص وضعیت آمارهای جمعیت کشور دانستند. همچنین همایش یاد شده را زمینه خوبی برای تعامل و همکاری هرچه بیشتر اندیشمندان جمعیت برای اکتشاف واقعیت های موجود در آمارهای جمعیتی کشور به منظور تعیین اهداف برنامه ها و راهبردهای جمعیتی کشور عنوان کردند.

سخنرانی دکتر میرزایی (رئیس کمیته علمی همایش)

رئیس کمیته علمی همایش با اعلام تعداد مقالات و پوستره های ارائه شده بیان کرد که مقالات ارائه شده از بین ۸۰ مقاله ارسالی برای دبیرخانه همایش انتخاب شده اند. میرزایی با بیان اینکه ثبت وقایع حیاتی و بررسی ابعاد مختلف آموزشی، بهداشتی و دسترسی به مسکن از مهمترین موضوعات علم جمعیت شناسی و دارای ۳ محور "رقم مطلق جمعیت"،

" روند رشد جمعیت" و " ساختار سنی" است بر اهمیت بررسی روندهای جمعیت و توجه به تغییرات دائمی هرم سنی جمعیت در کشور در برنامه ریزی های این حوزه تاکید کرد.

سخنرانی دکتر محسن رضایی (دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام)

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام با بیان اینکه باید به آمار و ارزش آن در برنامه ریزی ها توجه کرد گفت: آمار ناموس پیشرفت یک کشور است؛ چه برای برنامه ریزی های فردی و چه برنامه ریزی های جمعی، ما نیازمند اطلاعات دقیق هستیم. هم در تولید آمار و هم بهره برداری آمار که دو مؤلفه رشد است، باید از فرمول های مشخص و مفید استفاده شود تا به استفاده بهینه برسیم. وی با تاکید بر این که مدیریت امروز کشور در عرصه های سیاسی، اقتصادی و امنیت ملی نیازمند تولید و بهره برداری از آمار است، شناخت جامعه و جمعیت را از منابع قدرت کشور ذکر کرد.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام بررسی مقطعی جمعیت و تحلیل روندهای جمعیتی کشور را حائز اهمیت خواند و از نتایج این دو، به عنوان عواملی برای شناخت مسائلی نظیر بیکاری و کهنسالی جمعیت در دهه های آینده یاد نمود. وی با تأکید بر اینکه امروز به آمارهای تخصصی نیاز داریم، خاطر نشان کردند که آمارهای تخصصی به مدیران کشور کمک می کند تا بدانند تحولات جمعیتی چه تأثیری بر سرنوشت کشور خواهد داشت.

سخنرانی دکتر عادل آذر (رئیس مرکز آمار ایران)

رئیس مرکز آمار ایران با ارائه نتایج مقدماتی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، سخنرانی خود را آغاز نمود. وی با تاکید بر اهمیت بانک های اطلاعاتی در کشور گفت: امروزه شاهد راه اندازی بانک های اطلاعاتی در بسیاری از نهادهای اقتصادی کشور هستیم. وی افزود: با توجه به قانون و سیاست گذاری های مرکز آمار ایران، در این مرکز فقط تولید آمار صورت گرفته و فعالیتی در رابطه با تحلیل آمار صورت نمی گیرد. دکتر آذر بر استفاده از آمارهای تولیدی مرکز آمار ایران در برنامه ریزی های محلی به ویژه در بخش صنعت، کشاورزی، IT و فن آوری های نوین تاکید کرده و با اشاره به نقش مهم مفسران و تحلیل گران آماری گفت: سیاست های کلی جمعیت در مجمع تشخیص مصلحت نظام در حال تدوین است و خوشبختانه نظام آماری در کشور، روز به روز قانون مندتر می شود و بر اساس قانون، مرجع رسمی آمار در کشور، مرکز آمار ایران است. همچنین این مرکز وظیفه تولید شاخص ها و ابرشاخص های سایر دستگاه ها را نیز بر عهده دارد که این امر، همکاری بیشتر اندیشمندان را می طلبد. رئیس مرکز آمار ایران، در پایان سخنانش اظهار امیدواری

کرد که راه اندازی شبکه ملی آمار و اطلاعات، زمینه تولید شاخص های مهم آماری و حرکت کشور در مسیر چشم انداز را فراهم نماید.

سخنرانی دکتر ناظمی اردکانی (رئیس سازمان ثبت احوال کشور)

دکتر ناظمی اردکانی، رئیس سازمان ثبت احوال کشور، ۴ وظیفه مهم این سازمان را ثبت وقایع حیاتی چهارگانه (تولد، ازدواج، طلاق و فوت)، ثبت کد پستی، صدور اسناد هویتی برای ایرانیان در اقصی نقاط جهان و همچنین تولید و نشر آمارهای جمعیتی با همکاری مرکز آمار ایران ذکر نمود و در ادامه، شناخت و رصد روندهای جمعیتی را برای ترسیم نیازهای کشور و چشم انداز توسعه کشور بر اساس الگوی اسلامی- ایرانی، امری ضروری خواند. وی افزود: در کشورهای در حال توسعه، حساسیت بالایی نسبت به تغییرات جمعیتی وجود دارد و دستگاه های خاصی نیز موظف به انجام این امر مهم شده اند که در ایران این امر بر عهده مرکز آمار ایران و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان ثبت احوال گذاشته شده است. رئیس سازمان ثبت احوال کشور با ذکر این نکته که پورتال این سازمان، آمار لحظه ای وقایع حیاتی را در اختیار کاربران می گذارد، بر شناخت تحولات مکانی و مهاجرت افراد توسط این سازمان از طریق کد پستی و کد ملی اشاره نمود و بر کاربرد اطلاعات مکانی جمعیت و مهاجرت، در امر آمایش سرزمین و بررسی توزیع جمعیت در کشور تاکید نمود. ناظمی اردکانی یکی از تحولات اساسی سازمان ثبت احوال را نوین سازی در جمع آوری اطلاعات ذکر کرد و بیان داشت: هم اکنون ۶۰۰ نمایندگی سازمان ثبت احوال به شکل برخط به ثبت آمارهای جمعیتی می پردازند.

سخنرانی دکتر هولگی اوز (نماینده صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در ایران)

آخرین سخنران افتتاحیه این همایش جناب آقای هولگی اوز نماینده صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در ایران، هفت میلیاردی شدن جمعیت جهان، ۷۵ میلیونی شدن جمعیت ایران و اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ در ایران را که برای اولین بار در فاصله ۵ ساله انجام شده است، سه واقعه جمعیتی برای جهان و ایران ذکر کرد. وی در سخنان خود به برتری کیفیت زندگی افراد در مقایسه با افزایش کمیت آنها با توجه به افزایش جمعیت جهان اشاره کرده و بر اهمیت نگاه انسانی به مقوله جمعیت در جهت افزایش کیفیت انسان ها تاکید نمود.

عناوین مقالات ارائه شده

هریک از نشست های تخصصی در دو روز برگزاری همایش عبارتند از:

۱- نشست وضعیت تولید و جمعآوری آمارهای جمعیتی

۱. تولید آمارهای ثبتی جمعیتی و روند افزایشی کیفیت و پوشش ثبت وقایع حیاتی در سازمان ثبت احوال کشور،
۲. بررسی منابع آمارهای جمعیتی با تاکید بر داده های ثبتی،
۳. بررسی مقایسه ای نظام ثبتی مرگ و میر بین دو سازمان ثبت احوال و وزارت بهداشت و علل کم ثبتی در شهرستان کرج ۱۳۸۵،
۴. نیازسنجی داده ها و آمارهای جمعیتی ایران و مقایسه آن با کشور ترکیه در نشریه های بین المللی با تاکید بر آسیب شناسی تولید داده: چالش ها و الزامات سیاسی.

۲- نشست ویژگی ها و ساختار جمعیت کشور

۱. بررسی روند مزیقه ازدواج در ایران،
۲. بررسی روند تغییرات شاخص ازدواج در ایران در مقایسه با سایر کشورهای آسیا و اقیانوسیه طی چهار دهه گذشته (۲۰۱۰-۱۹۷۰)،
۳. عوامل جمعیتی اجتماعی مؤثر بر وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی ۲۰-۳۴ شهرستان تهران،
۴. تحولات جمعیت شناختی نیروی کار در ایران طی دوره ۱۴۰۰-۱۳۳۵، تحلیل وضع سکونت، ترکیب جنسی، سنی و وضع تحصیلی.

۳- نشست تحولات باروری، مرگ و میر و عوامل مؤثر بر آن

۱. انفجار سالمندان و نیازهای بهداشتی-درمانی: داشته ها و بایسته های ایران تا سال ۱۴۳۰،
۲. بررسی تاثیر تحصیلات والدین بر سلامت کودکان (مطالعه موردی نقاط شهری شهرستان ورامین)،
۳. تحلیل مرگ و میر در استان خراسان رضوی،
۴. گذار جمعیت شناختی در ایران، بررسی تغییرات باروری و مرگ و میر ایران در دوره زمانی ۱۲۵۰ تا ۱۴۳۰.

۴- نشست بررسی تحولات جمعیتی کشور با تاکید بر توزیع جمعیت

۱. گذار جمعیت شناختی، پنجره فرصت، پاداش جمعیتی به سوی یک سیاست جمعیتی جدید در ایران،

۲. مقایسه گذار سنی جمعیت ایران با کشورهای منتخب توسعه یافته و در حال توسعه،
۳. بررسی پارامترهای جمعیتی موثر بر توسعه یافتگی کشور با تکیه بر نتایج سرشماری ۱۳۸۵.
۴. تعیین حداقل جمعیت مناسب برای شهرهای ایران با استفاده از قاعده اندازه-مرتبه.

۵- نشست امکانات و تسهیلات در اختیار خانوار

۱. بررسی روند سطح برخورداری تسهیلات ارتباط جمعی خانوارهای شهری و روستایی در سال های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۸،
۲. روند تحولات جمعیت، خانوار و تغییرات کمی و کیفی مسکن با نیم نگاهی به آینده،
۳. بررسی عوامل موثر بر عرضه و تقاضای مسکن،
۴. نسبت جمعیت شهری با قیمت مسکن در استان های کشور ۸۹-۱۳۷۵.

علاوه بر مقالات ارائه شده، برخی از مقالات نیز به صورت پوستر ارائه گردیده است. عناوین مقالات ارائه شده به صورت پوستر عبارتند از:

۱. کشف ناهنجاری ها با صفت های آمیخته در داده های جمعیتی،
۲. ارتقای وضعیت تولید و جمع آوری آمارهای جمعیتی و بهداشتی از طریق طراحی و اجرای زیج سلامت در مناطق روستایی استان همدان ۱۳۹۰-۱۳۸۴،
۳. نقد و ارزیابی مستندات و مطالعات انجام شده در حوزه جمعیت، منابع، اشتغال و بهره وری: خلاءها، اولویت ها و الزامات سیاستی،
۴. چالش جدی سازمان ثبت احوال کشور در تولید آمار رویدادهای حیاتی،
۵. بررسی وضع آمارهای ازدواج ثبتي در دهه ۸۵-۱۳۷۵ با در نظر گرفتن ملاحظات جمعیت شناختی،
۶. پویایی وضعیت زناشویی در ایران با تأکید بر مزیقه ازدواج طی سرشماری های ۸۵-۱۳۴۵،
۷. نگاهی به تحولات سالخوردگی در ایران،
۸. اهمیت مشارکت نیروی کار در دوره پنجره جمعیتی ایران،
۹. بررسی تحلیلی عوامل موثر بر تغییرات ساختار تقاضای آموزش عالی با استفاده از سرشماری های آماري و پیش بینی تغییرات آن در افق ۱۴۰۴،
۱۰. بررسی روند ساختارهای جمعیتی و بیکاری در استان ایلام و مقایسه آن با سطح کشوری،
۱۱. بررسی ویژگی ها و تغییرات نیروی کار ایران (۸۵-۱۳۴۵)،

۱۲. بررسی روند مهاجرت زنان به نقاط شهری شهرستان مشهد طی سال های ۱۳۸۵ و شناخت عوامل مؤثر بر آن،
۱۳. شهرنشینی و مهاجرت با تاکید بر ایران،
۱۴. تاثیر استان های مهاجرپذیر و مهاجرفرست بر روند شهرنشینی و تراکم نسبی جمعیت در دو دهه سرشماری ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵،
۱۵. سیمای تحولات جمعیت در ایران و آینده نگری تا افق ۱۴۲۵ در ایران: الزامات سیاستی و چالش های فرارو،
۱۶. تنظیم خانواده و ارتقاء رشد و تکامل کودکان،
۱۷. بررسی تطبیقی رفتار باروری زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله ازدواج کرده ساکن در مناطق روستایی شهرستان های روانسر و گیلان غرب،
۱۸. شناخت علل مرگ و میر و تفاوت های آن در نقاط شهری و روستایی استان ایلام ۸۸-۱۳۸۶،
۱۹. توزیع فراوانی و علل مرگ و میر در بیماران بستری در بیمارستان های استان گلستان درسال ۱۳۸۵،
۲۰. رابطه استرس با فرسودگی شغلی در بهورزان شاغل در مرکز بهداشت شهرستان های بیرجند و قاین درسال ۱۳۸۹.
۲۱. بررسی الگو و علل مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال روستایی استان خراسان شمالی در طی سال های ۸۹-۱۳۸۴.
۲۲. فراوانی و علل بستری در بیمارستان های استان گلستان در سال ۱۳۸۸،
۲۳. سیمای تحولات شاخص های مرگ و میر در ایران و کشورهای منطقه آسیا و اقیانوسیه: گذشته، حال و چالش فرارو،
۲۴. تحلیل و بررسی شاخص های جمعیت شناختی و بهداشتی شهرستان چادگان طی سال های ۸۸-۱۳۸۳.

مقاله ها و پوسترهای برتر

۱. روند تحولات جمعیت، خانوار و تغییرات کمی و کیفی مسکن در کشور با نیم نگاهی به آینده (نویسنده: خانم الهام فتحی)،
۲. بررسی عوامل مؤثر بر عرضه و تقاضای مسکن (نویسنده: آقای علی رحیم پور)،
۳. بررسی روند مضیقه ازدواج در ایران (نویسنده: آقای وکیل احمدی).

۴. نگاهی به تحولات سالخوردگی در ایران (نویسنده: حسین ضرغامی)،
 ۵. تاثیر استان های مهاجرپذیر و مهاجرفرست بر روند شهرنشینی و تراکم نسبی جمعیت در دو دهه سرشماری ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵ (نویسنده: معصومه مؤمن طایفه).

میزگرد سیاست ها و راهبردهای جمعیتی کشور

برگزاری میزگرد و بحث و بررسی مسائل مختلف جمعیتی پایان بخش این همایش دو روزه بود. این میزگرد با حضور آقایان دکتر زنجانی جمعیت شناس و استاد دانشگاه، دکتر مداحی رئیس کمیسیون چشم انداز و امور نخبگان مجمع تشخیص مصلحت نظام، دکتر مرنندی عضو کمیسیون بهداشت و درمان مجلس شورای اسلامی، دکتر میرزایی رئیس انجمن جمعیت شناسی و دکتر محمودی رئیس موسسه مطالعات جمعیتی آسیا و اقیانوسیه برگزار شد .

لزوم توجه به سلامت مادران و کودکان، افزایش کیفیت زندگی و لزوم پیش گیری از افزایش سن ازدواج از طریق فرهنگ سازی و افزایش تسهیلات در اختیار زوج های جوان، توجه به ویژگی پنجره جمعیتی در ایران و استفاده از فرصت ها و کاهش تهدیدهای آن و لزوم موظف کردن نهادی در کشور بر ای برنامه ریزی و تعیین راهبردهای جمعیتی کشور، از مهم ترین محورهای مورد بحث این میزگرد بود.